

פרשת קרח שנת תשפ"ו

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הוואיל משה וש"ס

הוואיל משה

יקדש להיות כמוה, אם פסולה היא תפסל ואם כשרה היא תאכל כחמור שבה (שהרי יש בה עכשיו שני מינין וכחמור שבשניהם תיאכל), ופריך הגמרא אמאי (תפסל משום האי פורתא) ניתי עשה (דואכלו אותם דכשירה) ולידחי את ל"ת (דלא תאכל דפסולה), ומשני רבא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עיי"ש.

ולכאורה יש להעיר, דאיתא במסכת כתובות (דף ל"ט.) במתני', האונס שותה בעציצו (על כרחו ישאנה כדכתיב לא יוכל לשלחה), נמצא בה דבר ערוה או שאינה ראויה לבא בישראל אינו רשאי לקיימה, שנאמר ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו, ופריך הגמ' (דף מ.) וניתי עשה (לו תהיה לאשה) ונדחה ל"ת (דאינה ראויה לבא בישראל כגון ממזרת), ומשני היכא אמרינן עשה דוחה ל"ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיימה לעשה, אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה כלל, עיי"ש ברש"י ותוס', אך הרמב"ן כתב וז"ל, מי איתיה לעשה כלל, ולא אשכחן עשה דקיל שברשות האדם לבטלו מעיקרו שיהא דוחה ל"ת, דלא גלי לן רחמנא בכי האי עשה, ודמי לעשה שאינו שוה בכל דלא דחי עכ"ל, וכ"ה דעת הר"ן במסכת סנהדרין (דף י"ח.) לענין יבום עיי"ש, ואמנם דעת התוס' במסכת יבמות (דף ה:) ד"ה טעמא, ובד"ה ואכתי דגם בעשה שאין שוה בכל אמרינן עשה דוחה ל"ת עיי"ש.

ולפי"ז כתב בספר מלא הרועים ערך עדל"ת (אות כ"ז) דזה דאמרינן אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש תליא במחלוקת הנ"ל, אי בעשה שאינו שוה בכל אמרינן עשה דוחה ל"ת או לא, דהלא העשה דאכילת קדשים אינה שוה בכל, דאינה אלא בזכרי כהונה, והל"ת שוה בכל, ואי בכה"ג לא אמרינן עשה דוחה ל"ת י"ל דבאמת אמרינן עשה דוחה ל"ת שבמקדש, והטעם דאינו דוחה משום דהוא עשה שאשכ"כ, משא"כ אי ס"ל דאף בעשה שאשכ"כ אמרינן עשה דוחה ל"ת, עכצ"ל דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עיי"ש, ובספר מאה שערים (שער א').

והאחרונים האריכו לתמוה על דעת הרמב"ן הנ"ל דבעשה שאשכ"כ לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, דהא כל דין עשה דוחה ל"ת ילפינן לה מכלאים בציצית, כדאיתא במסכת יבמות (דף ד.) דאיתא עשה דציצית ודחי ל"ל דכלאים, והרי עשה דציצית הוא עשה שאשכ"כ, דהרי נשים פטורות מציצית כיון דהוי מעשהז"ג דאין ציצית נוהג בלילה, ולפי"ז נלמוד לכה"ת דאפילו עשה שאשכ"כ דוחה ל"ת עכ"ק.

ובשו"ת אבני ציון (ח"ג סי' פ"ו אות ר') כתב לתרץ, דאיתא במסכת נדה (דף ס"א:) אמר רב אחא בריה דרב ייבא משמיה דמר זוטרא, האי מאן דרמי חוטי דכיתנא בגלימיה דעמרא ונתקיה, ולא ידע אי

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן: וכתב רש"י ז"ל, מה עשה, עמד וכנס ר"נ ראשי סנהדרות, רובן משבט ראובן שכיניו והם אליצור בן שדיאור וחביריו וכיוצא בו, שנאמר נשיאי עדה קריאי מועד ולהלן הוא אומר אלה קריאי העדה, והלבישן טליתות שכולן תכלת, באו ועמדו לפני משה, אמרו לו, טלית שכולה תכלת חייבת בציצית או פטורה, אמר להן חייבת, התחלו לשחק עליו, אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פטורה, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה עכ"ל, וכבר נלאו כל חכמי לב להבין מה ביקש קרח בדברים אלו, וכי קרח שפיקח היה, לחוכא ואיטלולא בעלמא נתכוון.

והנבס"ד, דהנה המפ' כתבו דלכן חלק קרח על משרע"ה, משום שמרע"ה היה לו חטא במה ששיבר הלוחות, ובא לערער על משרע"ה שאינו ראוי להתנשא על קהל ה' אחר שעבר על לא תעשון כן לה' אלוקיכם ושיבר הלוחות, (עיין בספר קול יעקב) עיי"ש, ולכאורה לפי"מ דאיתא במסכת שבת (דף פ"ז.), דמשרע"ה דריש ק"ו מפסח, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו (מומר שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים), התורה כולה כאן (תלוית בלוחות הללו) וישראל מומרים על אחת כמה וכמה (שאינם כדי לה), ולפי"ז שפיר עשה משרע"ה במה ששיבר הלוחות, אך עיין בתוס' (ד"ה ומה פסח) שכתבו, דאין זה ק"ו גמור, דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה עיי"ש.

אך כבר דנו המפ' אם תשובה מועיל לע"ז או לא, דאי ס"ל דתשובה מהני אף לע"ז שפיר י"ל דל"ה ק"ו גמור, דלא היה לו למנוע מלהחזירם בתשובה, ושפיר י"ל דשבירת הלוחות נחשב לחטא, משא"כ אי ס"ל דעל חטא דע"ז לא מהני תשובה, לפי"ז הוה ק"ו גמור ושפיר עשה משה במה ששיבר הלוחות.

ובספר פרדס יוסף (פרשת שמיי) עה"פ בני אהרן הנותרים, הביא מה ששמע מפ"ק של הגה"ק מאוסטרווצע זצ"ל, בטעם הדבר דלא מהני תשובה לע"ז, כיון שכל ענין התשובה הוא מטעם עשה דוחה ל"ת, וכדאיתא במסכת יומא (דף פ"ו:) גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, וכ"ז בשאר עבירות, אבל כשחטא בע"ז ושלח יד בקדוש ונורא שמו יתברך, הו"ל מכלל ל"ת שבמקדש, דקיי"ל במסכת זבחים (דף צ"ז:) דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולכן לא מהני תשובה על חטא דע"ז עיי"ש.

והא דאמרינן דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, איתא במסכת זבחים (דף צ"ז:) דדרשינן הקרא דכל אשר יגע בבשרה יקדש,

ובספר תורת משה להחת"ס (ד"ה בוקר ויועד ה') כתב, דאיכא הוכחה ברורה לחייב טלית שכולה תכלת ולסתור ק"ו של קרח, דאיתא במסכת מנחות (דף ל"ט), אמר רבא, שמע מינה קשר עליון דאורייתא (היינו ההוא קשר שלמטה הלכה למשה מסיני כלומר קשר אחד בציצית מיהא דאורייתא ולהכי נקט עליון משום דמאן דלא עביד אלא חד קשר בסופו עביד שמקימ את הגדיל כולו, ואפילו יכול לכוון יפה ולהתקיים בלא קשר יום או יומים פסולה), דאי ס"ד דרבנן, מאי איצטריך למשרי סדין בציצית (דכתיב לא תלבש שעטנז וסמך ליה גדילים תעשה לך), פשיטא (דמותה), התוכף תכיפה אחת אינו חיבור (תופר תחיבה אחת אינו חיבור משום האי תחיבה שתוחב החוטין בטלית אינו חיבור) אלא שמע מינה דאורייתא עיי"ש, וא"כ קפיד רחמנא אחוטין וקשירה דוקא, וזה לא שייך בטלית בלא חוטין דאין כאן קשר אעפ"י שכולו תכלת וכו' עיי"ש.

ובזה יובן נכון טעמו של קרח שלבש טלית שכולה תכלת, דרצה להוכיח בזה את צדקת שיטתו במה שמערער על משה, שאינו ראוי להתנשא על קהל ה' משום דחטא במה ששייבר הלוחות, דא"ל דיש לו ק"ו, דעכ"ז לא היה לו למנוע מליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה, אך לכאורה על חטא דע"ז לא מהני תשובה משום דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולכן התחכם ולקח טלית שכולה תכלת בידעו כי משרע"ה ישיב כי חייבת בציצית ולסתור הק"ו כמש"כ החת"ס, וע"כ דקשר עליון דאורייתא, ולפי"ז אמרינן דעשה שאש"ב אינו דוחה ל"ת, ולפי"ז י"ל דלכן לא אמרינן עשה דוחה ל"ת גבי יקדש, וי"ל דעשה דוחה ל"ת שבמקדש, ומהני תשובה אף על חטא דע"ז, ולפי"ז לא היה למשה לשבור הלוחות, ולכן חלק על משה ודו"ק.

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן: ואיתא במדרש, מה ראה קרח לחלוק על משה רבינו, פרה אדומה ראה וצ"ב.

והנבס"ד, עפ"י מה שכתבו המפ' דמחלקותו של קרח היתה על הכהונה שנתנה לאהרן ולבניו, משום דקרח סבר דכהנים הוי שלוחי דידן ובעלי הקרבנות יכולים לעכב שלא יקריבו קרבנותיהם כהנים שאינם לרצון להם, כמש"כ התוס' במסכת יומא (דף ט"ז:) ד"ה מ', ובמסכת קידושין (דף כ"ג:) ד"ה דאמר, דאם כהנים הוי שלוחי דידן הרשות ביד בעל הקרבן לומר, לא בעינא שיקריב כהן שבאותו משמר רק כהן אחר, משום דבעינן בכהנים דעת בעלים עיי"ש, וא"כ עבודת הכהנים הוי דבר התלוי בדעת הצבור והסכמתם, אחרי שהכהנים המה שלוחיהם, ואין שליח נעשה בעל כרחו של המשלח וכנגד דעתו ורצונו, ולכן התקומם קרח כנגד מה שנתנה הכהונה לאהרן ולבניו, כי טען קרח שאין דעת הצבור נוחה מהם ואינם רוצים בהם, והוא ומשפחתו יותר נוחים להקהל.

וכה"ג איתא באו"ח (סי' נ"ג סעיף י"ט) דבש"ץ אחרי שהוא שלוחם של הקהל, כל אחד יכול לעכב, משום דאין אדם נעשה שלוחו של חבירו בעל כרחו עיי"ש, משא"כ אי ס"ל דכהנים הוי

נתיק או לא נתיק שפיר דמי, מאי טעמא, מדאורייתא שעטנז כתיב עד שיהיה שוע (לשון חלק תרגום של חלק שעוץ כלומר שיהו חלוקין יחד במסרק) טווי (יחד) ונוז (ארוג), ורבנן הוא דגזרו ביה (בארוג בלא שוע וטווי), וכיון דלא ידע אינתקיה שרי, ושיטת רש"י הוא, דהא דאיסור כלאים הוי רק בשוע טווי ונוז, היינו שיעשה הצמר והפשתים יחדיו שוע טווי ונוז, והקשו התוס' (ד"ה שוע) דא"כ כלאים בציצית היכי משכחת לה דאיצטריך קרא למשרי, והלא חוטי התכלת חלוקין במסרק וטווי לבדם עיי"ש.

וכתב בספר ישועות יעקב חאו"ח (סי' ט' אות ד') ליישב שיטת רש"י, דהא דבעינן בכלאים שיהיו שוע וטווי ונוז יחדיו היינו משום דרק עיי"ז חשיב חיבור גמור דקרינן בהו צמר ופשתים יחדיו, ומעתה כיון דקיי"ל במסכת מנחות (דף ל"ט.) דקשר עליון דאורייתא, והיינו דאמרה תורה שיהא מחובר הציצית לטלית ע"י קשר שייחברן זה לזה, א"כ גם כשלא הוי שוע וטווי ונוז הו"ל חיבור גמור, דכיון דמהני הקשר לחברן לענין מצות ציצית מהני ג"כ להיות חיבור לענין כלאים דא"א לחלק הענינים, דמגו דהוי חיבור לענין ציצית הוי נמי חיבור לענין כלאים, דומיא דהא דאמרינן במסכת סוכה (דף ט.) מיגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת, וכש"כ בזה כיון שהתורה ציוותה לחבר הציצית עם הטלית ע"י קשר, ממילא דהחיבור מחשיבתו להיות גם חיבור לענין כלאים עכ"ד.

ולפי"ז נמצא דכל מה שיש איסור כלאים דצמר ופשתים בציצית הו"ל רק לגבי אנשים דהם מצווים על מצות ציצית, דלגבייהן שייך לומר הואיל והו"ל חיבור לענין ציצית חשיב נמי חיבור לענין כלאים, משא"כ גבי נשים דפטורות ממצות ציצית בכה"ג ליכא איסור כלאים דהרי לא הוי שוע טווי ונוז ביחד, ומבואר מזה דאיסור כלאים גבי ציצית לא הוי שוה בכל, דהרי באופן זה לא מקרי שעטנז רק משום דהוי חיבור לגבי מצות ציצית הנהוג רק באנשים, ובנשים דלית בהו מצות ציצית ממילא דליכא בכה"ג איסור כלאים.

ולפי"ז יצא לנו דאמנם דעשה דציצית הוי עשה שאש"ב, אבל גם הל"ת הוי אינו שוה בכל, ושוב אין להוכיח מכלאים בציצית רק דעשה שאש"ב דוחה לל"ת שאש"ב דשניהן שוים, ושוב אמרינן דעשה השוה בכל דוחה גם ל"ת השוה בכל דהרי שניהם שוין, אבל לענין שיהא עשה שאש"ב דוחה לל"ת השוה בכל לא שמענו מכאן, וא"ש סברת הרמב"ן דעשה שאש"ב בכל אינו דוחה לל"ת השוה בכל עכ"ד.

אך כ"ז נכון דווקא לדין דקיי"ל דקשר עליון דאורייתא, וממילא שפיר י"ל דמשה הו"ל כלאים בציצית חיבור גמור דמצות הקשר בציצית מחשיבתו כחיבור, ושוב י"ל כנ"ל דבגין כך גם הל"ת הוי אינו שוה בכל, ושפיר י"ל דרק עשה שאש"ב דוחה לל"ת שאש"ב, אבל עשה שאש"ב אינו דוחה לל"ת השוה בכל, משא"כ למ"ד דקשר עליון לאו דאורייתא ל"ש תירוץ הנ"ל, דהרי אין כאן חיבור חשיב מפאת המצוה, ולפי"ז י"ל דילפינן מכלאים בציצית דגם בעשה שאש"ב אמרינן דדוחה ל"ת השוה בכל.

שלוחי דרחמנא, א"כ כל עבודת הקרבנות תלוי ברצון הקב"ה שהוא המשלח את הכהנים שיעשו עבודתם ואין להצבור שום דעה בזה, וא"כ אין לו להתלונן על משה ואהרן רק על ה' שעשה אותם שלוחים עכ"ד, ועיין בספר ישמח משה, ובספר חוט המשולש, ובספר בנין אריאל.

ונודע קושית הפנים מאירות (ח"ב סי' קט"ז), במאי דאיבעיא לן במסכת נדרים (דף ל"ה:) אי כהנים הוה שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, מדוע לא פשיט לה מהא דאיתא בנזיר (דף ס"ב) ובמסכת חולין (דף י"ג:), שהנכרים נודרים נדרים ונדרבות כישראל, ויליף לה מאיש איש דכתיב גבי נדר דאיתא לרבות עכו"ם, ואי סלקא דעתך דכהנים הוה שלוחי דידן איך יכול הכהן להקריב לנכרי, הא איתא במסכת ב"מ (דף ע"א:) דאין שליחות לעכו"ם עכ"ק.

וכתב באור חדש קידושין (כ"ג:) ליישב, עפ"י"מ דאיתא בסנהדרין (נ"ו:), דהא דדרשינן איש איש תליא אי אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם או לא עיי"ש, ולפי"ז י"ל דסוגית הגמ' במסכת נדרים ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ לא דרשינן איש איש לרבות נכרי, ולכן שפיר י"ל דכהנים הוה שלוחי דידן, אמנם מאן דדריש איש איש ס"ל כמאן דאמר לא דברה תורה כלשון בני אדם, וכיון דעכו"ם מקריבין נדרים ונדרבות, ולדידיה ודאי אמרינן דכהנים הוה שלוחי דרחמנא עכ"ד.

ואיתא במסכת קידושין (דף ל"ט:), ר' יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחית המתים תלויה בה (באותו מתן שכר להוריעך שאין מתן שכר אלא לעולם הבא), בכיבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך, ורבנן ס"ל (דף כו.) למען ייטב לך בעוה"ז, ולמען יאריכון ימיך לעוה"ב עיי"ש.

ובספר המדרש והמעשה (פרשת יתרו) בעמק הלכה (אות ב') כתב, דפליגי אי דברה תורה כלשון בני אדם או לא, דרבנן ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ ליכא לפרש שניהם על עוה"ב, דתרי קראי על עוה"ב למה לי, וע"כ דלמען ייטב לך בעוה"ז ולמען יאריכון ימיך לעוה"ב, וא"כ ע"כ דיש שכר מצוה בהאי עלמא, ור' יעקב ס"ל דדברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ י"ל דשניהם קאי על עוה"ב, ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא עכ"ד עיי"ש.

ואיתא במסכת חולין (דף י"א:), מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא (ברובא דליתיה קמן), רבה בר רב שילא אמר, איתא מפרה אדומה דאמר רחמנא ושחט ושרף, מה שחיטתה כשהיא שלימה, אף שריפתה כשהיא שלימה (שלא ינתנה), וליחוש דילמא טרפה היא, אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא וכו' עיי"ש. ובשו"ת דובב מישרים (ח"ב סי' ל"ח) הביא קושיא בשם הגאון אבד"ק שברשין זצ"ל, דלפי"ז האין יכולין להזות מאפר פרה, דהלא איתא במסכת פסחים (דף כ"ב:), דלר"ש גיד הנשה אסור בהנאה עיי"ש, וכיון דצריך לשורפו כשהיא שלימה, לא היו

יכולין ליקח הגיד הנשה, וכיון ששרפוהו יחד עם הגיד הנשה שאסור בהנאה, והוי מן הנקברין שאפרן אסור, ואין יכולין להזות מאפר הפרה כיון דנתערב בו אפר גיד הנשה בשעת השריפה, ונאסר כל האפר בהנאה, ואין יכולין ליהנות ממנו ולהזות מאפרו, ואין לומר דהאפר של גיד הנשה בטל ברוב האפר של הפרה, דהא ר"ש ס"ל דס"ל דמין במינו לא בטל, עיין בר"ש מס' טבול יום (פ"ב מ"ג), וכיון דהאפר נתערב ולא בטל, אין יכולין ליהנות ממנו ולהזות, הרי אסור בהנאה.

וביותר קשה, לפי"מ דמוקי הירושלמי במסכת פסחים (פ"ב ה"א) הך דשולח אדם ירך לנכרי, דזהו דוקא בגיה"נ של נבלה, אבל בגיד הנשה של כשירה לכו"ע אסור בהנאה עיי"ש, א"כ גם לדידן קשיא כיצד משכחת לה הזאת אפר פרה והרי אסורה בהנאה, דאין לומר דנתבטל ברוב, דהא בקדשים לא מהני ביטול, כמש"כ בספר אתון דאורייתא (כלל ג'), לפימש"כ הש"ך יור"ד (סי' ק"ט ס"ק י"ב) דבלא נודע התערבות לא שייך ביטול, ומקורו מהירושלמי ערלה (פ"ב ה"א) ושם איתא דבעינן דווקא ידיעת בעלים, א"כ בהקדש דהגבוה הם בעליז והגבוה יודע איזה הוא ההקדש ואיזו הוא החולין, א"כ שפיר ראוי לומר שלא יהיה ביטול להקדש עיי"ש, ולפי"ז קשה כיצד אפשר להזות מאפר הפרה הרי נהנה מאיסור הנאה.

אמנם י"ל דלא קשה כלל, לפי"מ דאיתא במסכת ר"ה (דף כ"ח:), הנודר הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים (שאין כאן אלא הנאת קיום המצוה ומצות לא ניתנו ליהנות) אבל לא בימות החמה (דאיכא הנאת הגוף) עיי"ש, לפי"ז י"ל דשפיר אפשר להזות מאפרו של גיד הנשה אעפ"י שאסור בהנאה כיון דאמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו עכ"ד הדובב מישרים.

ובמסכת סוכה (דף ל"א:) הקשו הראשונים (עיין ר"ן רשב"א וריטב"א) דהיאך אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו הא איכא שכר מצוה, ותירצו דהוי רק גרם הנאה עיי"ש, וכתב בשו"ת בית יצחק חאו"ח (ס"ג י"ז אות ה'), משום דבאמת לא מצאנו מצללה"נ רק באותן מצות שאין אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא כמבואר בקידושין (ל"ט:), ובחולין (דף קמ"ב:), ועיין במסכת עירובין (דף כ"ב:), ובמסכת ע"ז (דף ג'), אשר אנכי מצוין היום לעשותם היום לעשותם ולמחד לקבל שכרם, ובאיסורי הנאה אסור רק הנאת הגוף בעולם הזה ולא הנאת הנפש לעולם הבא עכ"ד.

ולפי"ז יבואר מאמר המדרש, מה ראה קרח לחלוק על משה, והיינו דהרי כל תביעתו היה מכח דכהני שלוחי דידן נינהו וצריך להיות מרוצה לשולחיו, ולכאורה הרי בהכרח דכהנים הוי שלוחי דרחמנא מהא דקיי"ל דעכו"ם נודרים נדרים ונדרבות, ואי סלקא דעתך דכהנים הוה שלוחי דידן איך יכול הכהן להקריב לנכרי, הא איתא במסכת ב"מ (דף ע"א:) דאין שליחות לעכו"ם, ע"ז משני המדרש פרה אדומה ראה, דמוכח משם דס"ל מצוות לאו ליהנות ניתנו, וע"כ דס"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ לא דרשינן איש איש לרבות נכרי שמביא נדרים ונדרבות, ולכן שפיר י"ל דכהנים הוה שלוחי דידן, ולכן יצא לחלוק על משה ודו"ק.

משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ולפי"ז י"ל דזהו הטעם דיעקב נשא השתי אחיות, ומינה דהיה להם דין ישראל, ולכן יצא לחלוק על משה דהוא אינו ראוי לנשיאות, כיון שהוא נולד בפסול ודו"ק.

ג) עוי"ל, עפימ"ש"כ בספר שפע קודש (בפרשתן) לבאר מש"כ החתם סופר (ד"ה בן יצחק) עה"פ ויקח קרח בן יצחק בן קהת בן לוי וגו', שהסופי תיבות של יצחק קהת לוי יעקב הם אותיות ברית עכ"ד, וצ"ב מה שייכות ברית לכאן, ויתכן לומר, שטענתו של קרח היתה כיון שמשו רבינו היה בו חטא שנתרשל מן המילה, כדכתיב בפרשת שמות (פרשה ד-כ"ד) ויהי בדרך במלון ויפגשהו ויבקש המיתו וגו', לפיכך אינו ראוי להנהיג את עדת ישראל, ולזה אמר קרח כי כל העדה כולם קדושים, היינו שהם נזהרים במצות מילה המורה על בחינה הקדושה כמבואר במסכת שבת (דף ק"ח:), ואילו משה רבינו נתרשל במצות מילה, ולכן אין לו להתנשא עליהם.

אבל כבר אמרו במסכת נדרים (דף ל"א:), ח"ו שמשו נתרשל מן המילה, אלא כך אמור אומר ואצא סכנה היא שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וגו', אמור ואשה שלשת ימים הקב"ה אמר לי לך שוב מצרימה, אלא מפני מה נענש משה מפני שנתעסק במלון תחלה (ואצ"כ במילה והיה לו להתעסק במילה תחלה) שנאמר ויהי בדרך במלון (ומשמע דמיד שבא מן הדרך נתעסק במלון) עיי"ש. והטעם שלא נחשב לו חטא מה שלא מל את בנו קודם שהתעסק במלון, יש לומר כיון שבאותה שעה לילה היה, וכמו שהוכיח בספר חוט המשולש בפרשת שמות (שער המים) ממה שנאמר ויהי בדרך במלון, וידוע דכל מקום שנאמר מלון לילה הוא, כדכתיב בפרשת וישלח (פרשה ל"ב-י"ד) וילן שם בלילה ההוא, וכיון דקיי"ל במסכת יבמות (דף ע"ב:) מילה שלא בזמנה אינה נוהגת אלא ביום, לכן לא היה יכול משה למול את בנו באותה שעה, וצריך לומר שקרח שחלק על משה רבינו לפי שנתרשל מן המילה, סבר כמאן דאמר מילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה, ולכן בא בטענה על משה רבינו שחטא בכך שלא מל את בנו קודם שנתעסק במלון עכ"ד השפע חיים זצ"ל.

ואיתא במסכת קידושין (דף כ"ט.) דאשה אינה מצווה למול את בנה, דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו כאשר צוה אותו אלקים, אותו ולא אותה, והקשו התוס' (ד"ה אותו), למה לן קרא דנשים פטורות, תיפ"ל דבלא"ה פטורין דמצ"ע שהז"ג הוא, דנימול בשמיני ללידתו, ותירצו דכיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק, לאו זמן גרמא הוא, וא"ת אכתי מ"ע שהז"ג הוא דאין מלין אלא ביום, וי"ל דאתיא כמ"ד דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה עיי"ש, הרי לן מקרא דאותו, דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה.

אך בעיקר קושית התוס' דלמ"ל קרא דאותו תיפ"ל דהוה מצ"ע שהז"ג, כתב בספר אור חדש לתרץ, דלהב"י ומהרש"ל ופרישה ביור"ד (סי' רס"ב) דס"ל דבמל בלילה או תוך זמנו בדיעבד יצא וא"צ הטפת דם ברית, וכ"פ הרמ"א (שם ס"א), לא קשה כלל קושית התוס', דלא מיקרי הזמן גרמא אלא כשגם בדיעבד לא יצא אם עשה שלא

ב) עוי"ל, דבספר משען המים (פרשת ואתחנן) כתב, דלכן יצא קרח לחלוק על משה, משום דסבר שמשו נולד בפסול, שעמרם לקח יוכבד דודתו, אך איתא במסכת סנהדרין (דף נ"ח:), דיוכבד הוי דודתו מן האב ולא מן האם, ודבר זה אסור רק לישראל ולא לבן נח כדאיתא (שם), אלא קרח ס"ל שקודם מתן תורה היה להם דין ישראל, ולכן יצא לחלוק עליו, ולזה אמר כי כל העדה כולם קדושים, שנולדו בכשרות ואין בהם פסול, וא"כ מדוע תתנשאו על קהל ה', אחרי שנולדתם בפסול, הא איתא במסכת ב"ק (דף פ"ח:), שום תשים עליך מלך מקרב אחיך, ממובחר שבאחיך, ומדוע תתנשאו עכ"ד.

ולכאורה יש להוכיח דקודם מתן תורה יצאו האבות מכלל ב"נ, דנודע קושית העולם דהיאך נשא יעקב שתי אחיות, כיון דהאבות קיימו כל התורה עד שלא ניתנה, וכתב המהרש"א במסכת יומא (דף כ"ח:) לתרץ, דיאע"ה גיירם כשנשאן וממילא ל"ה אחיות כלל, דקיי"ל במסכת יבמות (דף כ"ב:) דאין עריות אסורות לגרים, משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ול"ה קורבה, וממילא ה"נ ל"ה אחיות כלל מטעם זה עיי"ש.

וכתב בספר פרשת דרכים (דרוש א'), דכ"ז א"ש אי נימא דיצאו מכלל בני נח לגמרי, אז חשיבי רחל ולאחיה כגר שנתגייר דלית ביה קורבה, אבל אם לא יצאו מכלל בני נח איך הותרו לו רחל ולאחיה, כיון דלכאורה נח חשיבי עריות, ועל כרחך שהיה להם דין ישראל עיי"ש.

ואיתא בילקוט (פרשת חוקת) וז"ל, כיון שהגיע משה לפרשת אמור אל הכהנים, אמר לפניו רבש"ע אם נטמאו במה טהרתן, ולא השיבו, כיון שהגיע לפרשת פרה, א"ל זו טהרתן, ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת עיי"ש, והקשה הקרבן אהרן, דבאמת הו"ל להסמיק מיד פרשת פרה אחר פרשת אמור אל הכהנים, כיון דהפרה הוי התיקון על הטומאה הנזכר בפרשת אמור, ותירץ דלר' עקיבא דס"ל בסוטה (דף כ"ג:) לה יטמא מצוה עיי"ש נוח, דאי הוה כתיב פרשת פרה אצל פרשת אמור, הו"א בטומאה זו דמצוה מה"ת בהא מהני טהרה דפרה ולא בשאר טומאות דרשות הן, ולכן לא הסמיכו הכתוב לפרשת אמור.

ובספר חוט המשולש (פרשת אחרי שער אשר) הביא מה שהקשה הקרבן אהרן, לפי"מ דקיי"ל לה יטמא מצוה, א"כ אמאי צוה משרע"ה למישאל ולצפן שאו את אחיכם מתוך הקודש, הא החיוב היה מוטל על אלעזר ואיתמר לטמא לאחיהם, ומדוע מנע מהם המצוה וצוה לאחרים לעשותועכ"ק.

ותי' בספר נפתלי שבע רצון מובא בספר חוט המשולש פרשת בהעלותך (שער הקטן), ובפרשתן (שער אשר), דאיתא במדרש, בשעה שהיו ישראל על הר סיני היו כגרים, וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ולית להו קורבה והוי כזרים ולכן היו אסורין ליטמא עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, דכיון שראה דפרשת פרה אדומה אינה סמיכה לפרשת אמור, וע"כ מוכח דלה יטמא מצוה, ולפי"ז קשה אמאי לא צוה לאלעזר ואיתמר שיטמא לאחיהם, וצ"ל

בעבירה, ותיצרו דטעמא דמצוה הבאה בעבירה לאו דאורייתא אלא מדרבנן עיי"ש, הרי לך דמצהב"ע הוא מדרבנן.

אך יש לתרץ קו' התוס' כמ"ש בספר ים התלמוד (עמ"ס ב"ק דף ס"ו) דהקרא אתא לספק גזל, לשיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, דנודע מש"כ החו"ד (קונטרס בית הספק) דהרמב"ם הוציא דינו דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ממסכת סוטה (דף כ"ט:), ושם מבואר דהתורה לא דיברה רק מוודאי ולא מספק, וא"כ שאני בין היכא דכתיב קום ועשה לשב ואל תעשה, דבכל לאווין משמעות הקרא איסור וודאי לא תאכל אבל ספק יאכל, ובקום ועשה הוא להיפוך, דעשיית המצוה יהיה בסוג וודאי ולא בסוג ספק, ולפי"ז במ"ע מודה הרמב"ם דספיקא לחומרא עכ"ד, וא"כ הו"א דיוצא בספק גזל, דמצהב"ע ליכא כיון דבספיקא אזלינן לקולא, ולכן צריך קרא דלכס דבעינן שיהא ודאי שלו ובספק גזל אין יוצאין עיי"ש, אמנם זה א"ש לשיטת הרמב"ם דס"ל דספיקא דאורייתא לקולא, משא"כ לשיטת הרשב"א דספיקא דאורייתא לחומרא ל"ש לתרץ כן.

ובפרשת חוקת הביא בספר ישמח משה מדרש וז"ל, דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה, מכאן שפרה אדומה ניקחת משל גוי, ואמרו רבנן הוא הדין לשאר קרבנות, זה שאמר הכתוב (ישעיה מ-י"ז) כל הגוים כאין נגדו מאפס ותוהו נחשבו לו וגו' עיי"ש, וכתב הישמח משה, דכיון שנאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך, משמע שראוי שכל בני ישראל כולם יקחו את הפרה, ובהכרח שמן העכו"ם יקחנהו, דאל"כ ממי יקנהו כל בית ישראל עיי"ש.

ואיתא במסכת ע"ז (דף כ"ב:), אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עכו"ם (שעושין להתאכסן שם עובדי דרכים) מפני שחשודין על הרביעה (ובני נח נאסרו בה ויש כאן לפני עור לא תתן מכשול), ורמינהו, לוקחין מהן בהמה לקרבן ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע ולא משום מוקצה (שהקצו ויחדו לתקרובת עבודת כוכבים) ולא משום נעבד (שעשאו עבודת כוכבים והשתחוהו לו), בשלמא מוקצה ונעבד (אע"ג דודאי חשודין לא קשיא לך) אם איתא דאקצייה ואם איתא דפלחיה לא הוה מזבין ליה, אלא רובע ונרבע (אי חשדי) ליחוש, אמר רב תחליפא אמר רב שילא בר אבינא משמיה דרב, עובד כוכבים חס על בהמתו שלא תיעקר (שנעשית עקרה הילכך לא רבע לה אבל אדיין לא חייש כשעומדת בפונדק) עיי"ש.

וכתב בספר עבודת עבודה (ד"ה ורמינהו עיין בתוס'), דהא דסומכין על אומדנא זה להתיר הבהמה לקרבן, כיון דהא דעכו"ם חשודין על הרביעה אינו וודאית גמורה, שאילו היה הדבר וודאי לא הוה סמכין על הך אומדנא להתיר הבהמה לקרבן, אלא כיון דהוי רק בגדר ספק חשודין, הו"ל ספד"א דמה"ת לקולא ורק מדרבנן לחומרא, וכיון דכל עיקר איסור זה הוא רק מדרבנן לכן שפיר סמכין על הך אומדנא, דנכרי חס על בהמתו שלא תעקר, אבל אם הוי איסור תורה לא הוי סמכין על הך אומדנא, עיי"ש שכתב ע"ז ומכאן סייעתא גדולה לשיטת הרמב"ם דספד"א מה"ת לקולא.

ובזה יבואר דברי המדרש, מה ראה קרח לחלוק על משה, דטענתו כנגד משה היתה על שנתרשל במצות מילה דס"ל דגם בלילה הו"ל למול, אך לכאורה מנליה הא דלמא מילה שלא בזמנה אינו נוהג אלא ביום, ואי"ל מדאיצטריך קרא דאותו למעט נשים ממצ"ע דמילה ע"כ דמילה שלא בזמנה נוהג אף בלילה, דהלא י"ל דלכן

בזמנו, משא"כ מצות מילה דרק לכתחלה צריכה להיות ביום ובידיעבד יוצא אם עשה בלילה לא חשיב מ"ע שהז"ג עכ"ד, וכ"כ בספר מעין החכמה (מ"ע ק"כ).

אך הש"ך (ס"ב) האריך לתמוה ע"ז, מהא דאיתא במסכת מנחות (דף ע"ב), דאין לומר דנקצר שלא כמצותו כשרה, דאי ס"ד נקצר שלא כמצותו כשרה אמאי דחי שבת עיי"ש, ומבואר מזה דכל דכשר בדיעבד שלא בזמנו אינו דוחה את השבת, וא"כ ה"נ לגבי מילה אי נימא דאם מל בתוך ח' כשרה לא היה דוחה את השבת, וכן הקשה הטו"ז (ס"ו) על שיטת הרמ"א עיי"ש.

ובחידושנו פרשת ראה (שנת תשס"ט) כתבנו דפלוגתא הפוסקים הנ"ל אי נימול בתוך ח' כשרה או לא, תליא אי בדאורייתא שייך לחלק בין לכתחלה ודיעבד, דאי נימא דבדאורייתא לא מחלקינן בין לכתחלה ודיעבד, וכל מה דאמר רחמנא הוה לעיכובא, ולפי"ז כיון שאמרה תורה וביום השמיני ימול בשר ערלתו, לא שייך לומר דהיכא כשעבר ומל בתוך ח' יצא המצוה, וי"ל דכשעבר ומל צריך עוד הטפת דם ברית, משא"כ אי גם בדאורייתא מחלקינן בין לכתחלה ודיעבד, שפיר י"ל דאע"ג דלכתחלה הוה המצוה ביום ח', אמנם כשעבר ומל בתוך ח' יצא המצוה.

ובספר בית ישראל (דף ל"ה:) כתב, דזה אי בדאורייתא יש לחלק בין לכתחלה ודיעבד, תליא אי מצהב"ע הוא מה"ת או מדרבנן, דבמסכת סוכה (דף ט.) איתא, חג הסוכות תעשה לך ולא מן הגזול, והקשו בתוס' (ד"ה ההוא) למ"ל קרא למעט גזול, תיפ"ל דפסול משום מצהב"ע, ותיצרו דמצהב"ע מדרבנן עיי"ש, ובשור"ת נודע ביהודה (תא"ח סי' קל"ד) כתב לבאר כוונתם, דאע"ג דילפינן מקרא לאסור מצהב"ע, היינו רק לכתחילה אבל בדיעבד אינו פסול, ולכן צריך קרא למעט גזול עיי"ש.

ולפי"ז י"ל דאי נימא דבדאורייתא מחלקינן בין לכתחילה ודיעבד, י"ל דהא דאסרה התורה מצהב"ע היינו רק לכתחילה אבל בדיעבד לא מיפסל, ולכן צריכין קרא למעט גזול, משא"כ אי נימא דבדאורייתא לא מחלקינן בין לכתחילה ודיעבד, אז י"ל דמצהב"ע הוא פסול דאורייתא עיי"ש.

וכ"כ בספר אתוון דאורייתא (כלל י"ב) וז"ל, דהא דבעלמא קיי"ל דאין חילוק בדאורייתא בין לכתחילה ודיעבד, י"ל דמקורו הוא מדרשא דר' אילא בירושלמי פרק האורג והובא בר"ן (פרק כל שעה), דלענין שאין יוצאין במצהב"ע, דריש התם קרא דאלה המצוות, אם עשיתן כמצוותן הן מצוות, ואם לאו אינן מצוות עיי"ש, ולכן כל שהצריך הכתוב דבר לכתחילה המצוה, והאדם לא עשה את הדבר ההוא, א"כ הרי לא עשה כמצוותו, וממילא אינן מצוות כלל, ושפיר לא יצא אפילו בדיעבד עכ"ד, הרי שכתב דלכן לא שייך בתורה בין לכתחילה ודיעבד, משום דאם לא עשיתן כמצוותן אינו מצווה, ומשם ילפינן דמצהב"ע פסול מה"ת.

ולכאורה יש להביא ראיה דמצהב"ע אינו אלא מדרבנן, דאיתא במסכת סוכה (דף ט.) דסוכה גזולה פסול דכתיב חג הסוכות תעשה לך ובעינן תעשה לך משלך, והקשו התוס' (ד"ה ההוא) תימא למ"ל קרא דסוכה גזולה פסול תיפוק ליה משום דהוה מצוה הבאה

ולקיימו באופן המובחר, או דאמרינן זריזין מקדימין למצות עדיף ויקיימה עתה כמו שהיא, ומשרע"ה סבר בדעתו דמצוה מן המובחר עדיף, ולכן נמנע מלמולו עתה בצור והמתין עד בואו למצרים שאז ימולו בסכין, אך מלאך האלקים שבא להזיקו לא סבר כן, דאית להו דזריזין מקדימין למצות עדיף והו"ל למולו עתה עיי"ש.

וכ"כ החתם סופר במאמרים על חג השבועות (חת"ס החדש עה"ת עמוד ע"ג), דיש לפשוט ממתן תורה שמוטב לאחר המצוה אם יעשה אותה לאחר זמן יותר מן המובחר, דמשרע"ה הוסיף יום אחד מדעתו מטעם פולטת ש"ז כדאיתא במסכת שבת (דף פ"ו.), אף דהקב"ה לא הקפיד על זה, אלא ע"כ משו"ה הוסיף דמוטב לאחר המצוה כדי לעשותה מן המובחר יותר לאחר כן עיי"ש.

והפוסקים דנו אם מותר להשהות את המצוה כדי שיוכל לעשותה אח"כ ביותר הידור ומן המובחר, דבספר חסידים (סי' תתע"ח) כתב וז"ל, כתיב (תהלים קי"ט-ט) חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך, לא יעכב אדם את המצוה בעבור זה שאמרה תורה זה א-לי ואנוהו התנאה לפניו במצות כגון טלית נאה וספר תורה נאה, שלא יאמר אדם כיון שיש לי טלית לקנות אמתין עד שיבוא לידי טלית יפה מאוד, אלא יקנה מיד טלית אעפ"י שאינו יפה כל כך, וכן עיר שאין בה ספר תורה ויש שם סופר שיודע בדיוקא לכתוב אבל אינו יודע לכתוב כל כך יפה כמו סופר אחר שלא יבא כל כך בקרוב זמן, מוטב שיכתוב אותו המצוי מיד אעפ"י שאינו כותב יפה, כי על זה נאמר חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך עכ"ל.

ובשו"ע או"ח (ריש סי' כ"ה) כתב הרמ"א, מי שיש בידו תפילין ואין לו טלית לא ימתין עד שיגיע לידו טלית, וכתב המגן אברהם דכ"ה במסכת יבמות (דף ל"ט.) כל שהיית מצוה לא משהינן אעפ"י שיש עשה אח"כ המצוה יותר מן המובחר עיי"ש, ומשמע דאפילו זמן מועט לא ידחה המצוה כלל, והקשו המפ' ממש"כ הרמ"א (סי' תכ"ז) דאם חל מוצאי שבת עד י' בחודש ימתינו לקדש הלבנה במוצאי שבת, משא"כ לאחר כך לא ידחו המצוה דמשום מצוה מן המובחר אין לדחות המצוה עיי"ש, ולכאורה הנך פסקי סתראי נינהו הך דקידוש הלבנה והא דתפילין.

ובספר ארצות החיים (סי' כ"ה) כתב דיש לחלק בין הא דקידוש לבנה דהוי מצוה חדא שעל ידי שידחה המצוה יעשנה לאותו מצוה עצמה בהידור טפי, ולכן פסק הרמ"א דיוכל להמתין זמן מועט, משא"כ לגבי ציצית ותפילין דהם ב' מצוות, בכה"ג אע"ג דיותר מובחר להקדים ציצית לתפילין, מ"מ כשאנו בפניו אין לדחות מצות תפילין כלל.

ועיין בשו"ת הרדב"ז (ת"ד סי' י"ג-אלף פ"ז) שנשאל במי שהיה חבוש בבית האסורים ולא היה יכול לצאת להתפלל בעשרה ולעשות המצות זולתי יום אחד בשנה, איזה יום מכל ימות השנה יבחר ללכת לבית הכנסת, ומסיק דהמצוה הראשונה שתבוא לידו שאי אפשר לעשותה מפני שחבוש בבית האסורים קודמת, ואין משגיחין אם המצוה שפגעה בו תחלה הי קלה או חמורה שאין אתה יודע מתן שכן של מצות עיי"ש.

צריכין קרא דאותו דהו"א לומר דכיון דאם מל בלילה או בתוך ח' יצא יד"ח לא חשוב מעשהו"ג.

ע"ז אמר המדרש פרשת פרה אדומה ראה, דכתיב דבר אל בני ישראל ודרשינן מינה דפרה אדומה ניקחת משל עכו"ם, וע"כ דס"ל ספיקא דאורייתא לקולא, ומעתה י"ל דלכן צריכין קרא להוציא את הגזול, וי"ל דמצהב"ע הוא דאורייתא, ולפי"ז בדאורייתא לא מחלקינן בין לכתחילה ודיעבד, ואי מל בתוך זמנו לא יצא יד"ח, וע"כ דלכן צריכין קרא דאותו משום דמילה שלא בזמנה נוהג אף בלילה, ולכן טען שמשא רבינו התרשל מן המילה ואינו ראוי להתנשא על קהל ה' ודו"ק.

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירים בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן: ואיתא במדרש מה ראה קרח לחלוק על משה רבינו, ראה שנלקח הבכורה מראובן ע"כ. [ועיין בדעת זקנים לבעלי התוס' שכתבו בשם מדרש, למה החזיקו בני ראובן במחלוקת הזה, לפי שהיה ראובן בכור, לכן באו לחלוק על משה על שנטל הבכורה מראובן ונתנה ליוסף ע"כ, וכ"כ באבן עזרא, ועיין ברמב"ן (ד"ה והנכון בדרש) שכתב, דטענה זה אינה על משה, כי אם על יעקב שנטל הבכורה מראובן ונתנה ליוסף עיי"ש].

וצריכין להבין מדוע נתעורר קרח לחלוק על משה ממה שנטלה הבכורה מראובן.

והנבס"ד, עפ"י מש"כ בספר שפע קודש (בפרשתן) לבאר מש"כ החתם סופר (ד"ה בן יצהר) עה"פ ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי וגו', שהסופי תיבות של יצהר קהת לוי יעקב הם אותיות ברית עכ"ד, וצ"ב מה שייכות ברית לכאן, ויתכן לומר, שטענתו של קרח היתה כיון שמשא רבינו היה בו חטא שנתרשל מן המילה, כדכתיב בפרשת שמות (פרשה ד"ב-ד) ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו וגו', לפיכך אינו ראוי להנהיג את עדת ישראל, ולזה אמר קרח כי כל העדה כולם קדושים, היינו שהם נזהרים במצות מילה המורה על בחינה הקדושה כמבואר במסכת שבת (דף ק"ח-ט), ואילו משה רבינו נתרשל במצות מילה, ולכן אין לו להתנשא עליהם עכ"ד.

ובספר תורת משה להחת"ס (פרשת שמות) עה"פ ותקח צפרה צר, הביא משאחז"ל במסכת נדרים (דף ל"א-), דח"ו שנתרשל משה מן המילה, אלא אמר אמול ואצא סכנה היא (אם ילך בדרך תוך ג' ימים דכל ג' ימים כאיב ליה) עיי"ש, דמבואר בספר המכריע (סי' ג') דמילה אינה מכה של חלל, דאין סכנה במילה רק כשמל בסכין, משא"כ כשמל בצור אין סכנה, אלא דמבואר ברמב"ם הל' מילה (פ"ב-ה"א) דמצוה מן המובחר למול בחרב, ונמצא שאילו משה היה מל את בנו בצור ואח"כ היה יוצא לדרך לא היה שום סכנה לתינוק.

אך זה תליא בפלוגתת הרדב"ז (ת"ד סי' י"ג) והחכם צבי (סי' ק"ח), באופן שאפשר לקיים המצוה לאחר זמן בהידור יותר אי עדיף לאחרו

לידך אל תחמיצנה, וכ"ה בשו"ע יור"ד (סי' ש"ה ס"א), שוב מצאתי הדבר מפורש במגילה (ו'), בשלמא ראב"ר"י (דס"ל דקורין המגילה באר ראשון) מסתבר טעמא דאין מעבירין על המצוות, וכתב רש"י"ל, אין מעבירין משבא לידו אקדים לעשות דהכי תניא במכילתא ושמרתם את המצוות אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה עיי"ש, הרי מפורש דמעביר מזמן אחד לזמן אחר חשיב נמי מעביר עיי"ש.

ובספר שפע חיים לחנוכה (סי' ק"פ אות ד') כתב, דזה אם דרשת המכילתא הנ"ל הוא דרשא גמורה או אסמכתא, תליא אי ס"ל יש אם למקרא או יש אם למסורת, דק אי ס"ל יש אם למסורת או י"ל דדרשינן מצוות תחת מצוות, משא"כ אי ס"ל יש אם למקרא וכיון דלפי הקריאה הוא מצוות, לא שייך לאוקמי על מצוות לומר דאין מעבירין על המצוות, ולפי"ז הך דרשא הוא רק אסמכתא בעלמא ואינו מה"ת עיי"ש.

ואיתא במסכת שבת (דף נ"ה:), אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל האומר ראובן חטא (במעשה בלחה) אינו אלא טועה, שנאמר (בבאי קרא) ויהיו בני יעקב שנים עשר, מלמד שכולן שקולין כאחת, אלא מה אני מקיים וישכב את בלחה פילגש אביו, מלמד שבלבל מצעו של אביו ומעלה עליו הכתוב כאלו שכב עמה, תניא, ר"ש בן אלעזר אומר, מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו וכו', אלא מה אני מקיים וישכב את בלחה פילגש אביו, עלבון אמו תבע, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, עמד ובלבל את מצעה וכו' עיי"ש.

ובספר פרשת דרכים (דרוש א') כתב, דלשיטות דפילגשים הם בלא קידושין, א"כ בלחה פילגש יעקב אינה אשת יעקב, וקיי"ל במסכת יבמות (דף צ"ז.) נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו וה"ה פילגש אביו, א"כ לא חטא ראובן כלל עיי"ש.

וברש"י בפרשת חיי (פרשה כ"ה-ו) עה"פ הפילגשים כתב, דנשים בכתובה וקידושין ופילגש בקידושין בלא כתובה כדאיתא במסכת סנהדרין (כ"א.) עיי"ש, וכתב בספר מלא הרועים ערך כתובה (אות י"ב), דדברי רש"י נכונים כמ"ד במסכת כתובות (דף ק"י:) כתובה דאורייתא, אבל למ"ד כתובה מדרבנן, אי אפשר לומר דנשים בכתובה ופילגש בלא כתובה, הא מן התורה ליכא כתובה לנשים, ועכצ"ל דנשים בקידושין ופילגש בלא קידושין.

וכתב בבעלי התוס' פרשת משפטים (פרשה כ"ב-ט"ז) עה"פ כסף ישקול כמהר הבתולות, א"ר יהודה החסיד מכאן רמז לבתולה כתובהה מאתיים דכתיב כמהר הבתולות חסר, והוא נוטריקון כ"מה מ'הר ה'בתולות ר' עכ"ל, אך רמז זה אתיא שפיר אי ס"ל יש אם למסורת, דאי ס"ל יש אם למקרא, הוי כמוהר מלא וליכא רמז לכתובה, מבואר מזה דאי ס"ל יש אם למסורת איכא לימוד דכתובה מדאורייתא, משא"כ אי ס"ל יש אם למקרא אז י"ל דכתובה מדרבנן.

ובזה יבואר דברי המדרש, מה ראה קרח לחלוק על משה, דטענתו כנגד משה היתה על שנתרשל במצות מילה, אך ע"ז י"ל דהיכא דאפשר לקיים המצוה בהידור יותר, אז עדיף לאחר, ולכן התחכם קרח ולקח עמו את בני ראובן שעירערו על מה שיעקב נטל הבכורה

ובשו"ת חכם צבי (סי' ק"ף) הקשה על הרדב"ז, מהא דאיתא במסכת מנחות (דף מ"ט.) בציובור שאין להם תמידין ומוספין איזה מהם קודם, ומוקי לה במוספין דהאינדא ותמידין דלמחר, ומיבעי ליה אי תדיר עדיף ותמידין קודמין או דילמא מקודש עדיף ומוספין קודמין עיי"ש, ולסברת הרדב"ז אף אם תדיר עדיף ראוי להקדים מוספין מטעם דאין מעבירין על המצוות, אלא ודאי דלא אמרינן אין מעבירין על המצוות אלא בשתייהן שוות אבל לא היכא דחד מיניהו עדיף.

והאריך הרבה בזה ולבסוף מסיק וכתב וז"ל, אלא שרואה אני דברי הרדב"ז ז"ל תלמוד ערוך הם במסכת מועד קטן (דף ט.) דאיתא שם, ר' יונתן בן עסמאי ור' יהודא בן גרים קא רמו קראי אהרדי, כתיב (משלי ד-כ"ז) פלס מעגל רגליך (כלומר שקול המצוות ועיין בהם איזה גדולה ועשה הגדולה), וכתוב (שם ה-ו) אורח חיים פן תפלו (דמשמע כל מצוה שתבא לידך עשה אותה בין גדולה בין קטנה ואל תניח קטנה מפני הגדולה), ומשני, לא קשיא, כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים (עשה אתה הגדולה וחבירך יעשה הקטנה), כאן במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים (אל תפלו אלא מצוה שבאה לידך בין גדולה ובין קטנה עשה) עיי"ש, ומסתמא דברי הרדב"ז ז"ל במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים מייירי. וההיא דברכת הלבנה שפסק הרב כתרומת הדשן שיש לנו להמתין, לא קשיא, דהתם המצוה ההיא נעשית באופן יותר משובח, לכן יש להמתין כדי לקיימה על צד היותר טוב, וכן ההיא דתמידין ומוספין יש לומר דכחדא מצוה חשיבי דתרווייהו עבודת הקרבנות וכחד בהמה נינהו, אבל במצוות שונות אין מעבירין קלה מפני החמורה, הא מיהא במצוה אחת שאפשר לעשות היום שלא מן המובחר ולמחר מן המובחר, טוב להמתין למחר ואין בזה משום מעבירין על המצוות עיי"ש, וכ"כ בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' ל"ד) דאם יעשה אח"כ מצוה מן המובחר מותר להשהות המצוה עיי"ש.

ובשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' א') כתב וז"ל, ונראה לי להביא ראיה לסברות תשובת עבודת הגרשוני דאפילו לשהוי מועטת לזמן קרוב נמי לא משהינן, דלכאורה איכא למידק מנ"ל להש"ס דקאמר דלשהוי מצוה לא משהינן כיון דמצוה בגדול או ביבום הקטן משהינן אפילו בספיקא, ונראה להביא ראיה, דאיתא במכילתא ורש"י מביא בפרשת בא ושמרתם את המצוות, ר' יאשיה אומר, אל תקרי המצוות אלא ושמרת את המצוות כדרך שאין מחמיצין המצוה כך אין מחמיצין את המצוה אלא אם בא המצוה לידך עשה אותה מיד עיי"ש, וע"כ אתי אפילו לקיים המצוה יותר מן המובחר לא ממתנין, דאי למצוה גופיה להקדים פשיטא הא כבר ילפינן מאברהם דזרזין מקדימין למצוות, אלא ע"כ אתי ללמד דמצוה הבא לידך עשה אותה מיד אפילו להמתין על מצוה יותר מן המובחר אין ממתנין עיי"ש.

ובשו"ת אבני נזר (סי' תק"ו אות ג-ד) כתב, ודע דאיסור אין מעבירין על המצוות כתב רש"י ביומא (דף ל"ג.) דילפינן לה במכילתא מושמרתם את המצוות קרי ביה את המצוות, מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, ומזה נלמוד דלאו דוקא כשמעביר מחפץ מצוה לחפץ אחר, אלא ה"ה כשמעביר מזמן אחד לזמן אחר, שהרי זה עיקר דין המכילתא, וע"כ מבואר בפוסקים בעשיית סוכה שיעשנה ויגמרנה תיכף ביום שאחר יוה"כ"פ, וכן בפדיון הבן כתב הרא"ש (סוף מסכת בכורות), דאחר שלשים יום יפדנו מיד שלא ישהה המצוה כמו שאמרו מצוה הבאה

לכולעת הימנה לאסור באכילה אלא כחמור שבה כחומר החטאת שנבלע בה לפנים מן הקלעים ולזכרי כהונה וליום ולילה אחד], ופריך ואמאי (תפסל משום האי פורתא) ונית עשה (דואכלו אותם דכשירה) ולידחי את ל"ת (דלא תאכל דפסולה), ומשני, אמר רבא, אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עיי"ש.

ובספר ברוך טעם הקשה דמאי פריך הגמ' נימא עשה דוחה ל"ת, להגירסא בנזיר (דף ל"ז) דבנפיש היתרא לא אמרינן היתר מצטרף לאיסור עיי"ש, א"כ אפשר לקיים שניהם ע"י שיוסיף ממין ההיתר, והיכא דאפשר לקיים שניהם לא אמרינן עשה דוחה ל"ת עכ"ק, ובספר מאה שערים (שער ל"א) כתב לתרץ לפי"מ דס"ל אין מבטלין איסור לכתחלה מה"ת, ל"ה אפשר לקיים שניהם ואין עצה ע"י נפיש היתרא דהוא משום ביטול וכנראה מדברי התוס' (שם) ד"ה שתי, ובפירוש המפרש (שם) עכ"ד.

אך (בשער ל"ב) כתב להעיר דעכ"ז הוא אפשר לקיים שניהם, כיון דרק לכתחלה אסור לבטל ובדיעבד מותר לבטל, בכה"ג חשוב אפשר לקיים שניהם, והביא ראיה ממה דאיתא במסכת מנחות (דף ע"ב), דפריך בגמ' דאי אמרינן נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי את השבת וכו', וכתבו התוס' (ד"ה אמאי) דאף דלכתחלה מצותו בלילה, מ"מ לא היה דומיא דתמיד דכתיב במועדו למימרא דדחי שבת ומסתברא דדומיא דתמיד בעינן עכ"ל, והשתא מה התם דקצירת העומר דדחיא שבת לא נלמד מתמיד רק מבחריש ובקציר תשבות כמבואר בש"ס (שם), אפי"ה כיון דהקרבא דידיה דדחי שבת נלמד מתמיד בעינן שגם הקצירה יהיה דומיא דתמיד, כש"כ הא דקיי"ל דעשה דוחה ל"ת לא ידעינן לה אלא מכלאים בציצית דמסתברא דדומיא דכלאים בעינן, וממילא במקום דאפשר לקיים שניהם בהיתר אף דההיתר הוא על צד הדיעבד מהראוי שלא ידחה דל"ה דומיא דכלאים דגם בדיעבד אי אפשר לקיים שניהם, ולפי"ז הדקל"ד דיש עצה ע"י הוספת היתר, ואף דאין מבטלין איסור לכתחלה מ"מ כיון דבדיעבד מותר לא דחי וכדפריך הש"ס גבי עומר אי נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי.

וכתב לתרץ (בשער ל"ד), לפימש"כ הפר"ח ביור"ד (ס' ס"ה) בשם הריב"ש דלמה דקיי"ל אין מבטלין איסור לכתחלה, אף אם בטלו בדיעבד אסור עיי"ש, והביא מש"כ בספר שד"י חמד כללים (אות ד') דלשיטת התוס' בגיטין (דף ג') ד"ה וכו', דבדאורייתא אין לחלק בין לכתחלה לדיעבד, עכצ"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא רק מדבריהם כיון דבדיעבד מותר עיי"ש, ולפי"ז לשיטת הסוברים דאין מבטלין איסור לכתחלה מה"ת אף בדיעבד אסור לבטל, דבדאורייתא אין לחלק בין לכתחלה לדיעבד וממילא דלא חשיב אפשר לקיים שניהם עיי"ש.

והיוצא לנו מזה דאי אמרינן דבדאורייתא אין מחלקין בין לכתחלה לדיעבד, אז אמרינן דאין מבטלין איסור לכתחלה אף בדיעבד, ושפיר פריך הגמ' נימא עשה דוחה ל"ת דלא היה אפשר לקיים שניהם ע"י נפיש היתרא, ושפיר מוכח מכאן דאמרינן אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, משא"כ אי אמרינן דבדאורייתא מחלקין בין לכתחלה לדיעבד, אז י"ל דבדיעבד אם בטלו מותר, והוא אפשר לקיים שניהם ולא אמרינן עשה דוחה ל"ת היכא דאפשר לקיים שניהם, וליכא הוכחה דאמרינן אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש.

מראובן, ויצטרכו להשיבם כי יעקב עשה כן בדין, כיון שחטא במעשה בלחה, וכדכתיב בדברי הימים א' (פרשה ה-א) ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף בן ישראל, וע"כ דפילגש בקידושין בלא כתובה, וע"כ דס"ל כתובה דאורייתא, ומינה דס"ל יש אם למסורת, ולפי"ז דרשינן מצוות תחת מצות, ואפילו לקיים המצוה יותר מן המובחר לא ממתנין, ולכן טען שמשו רבינו התרשל מן המילה ואינו ראוי להתנשא על קהל ה' ודו"ק.

ב) עוי"ל, דהנה המפרשים כתבו דקח ערער על כהונתו של אהרן דאינו הגון לאיצטלא זו כיון שעשה העגל שוב אין ראוי לשמש בכהונה, כמו שאמרו חז"ל במסכת ע"ז (דף נ"ב:) ובמסכת מנחות (דף ק"ט), דכהנים שמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש שבירושלים ואין צריך לומר לדבר אחר, וכתב רשי"ל, כהנים ששימשו לעבודת כוכבים אצ"ל שלא ישמשו עוד למקדש כדכתיב ביחזקאל (פרשה מ"ד) יען אשר ישרתו אותם לפני גלוליהם וגו' וכתב בתריה לא יגשו אלי לכהן לי וכו' עיי"ש, ולכן אין אהרן ראוי לשרת בכהונה עכ"ד.

ובס' זכרון יעקב (בפרשתן) כתב לתרץ, דאיתא בע"ז (דף:), לא חטאו ישראל אלא כדי להורות תשובה (נבורים ושלמים ביצדם היו ולא היה ראוי להתגבר יצדם עליהם, אלא גזירת מלך היתה לשלוט בהם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני אומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכפור ונתקבלו בתשובה) עיי"ש. אך כבר דנו המפ' אם תשובה מועיל לע"ז, דאי ס"ל דתשובה מהני אף לע"ז שפיר י"ל דלכן חטאו בע"ז כדי שנדע דתשובה מהני, משא"כ אי ס"ל דעל חטא דע"ז לא מהני תשובה, אין להם אמתלא לומר דלכן חטאו כדי להורות תשובה, דהא על חטא דע"ז לא מהני תשובה.

ובספר פרדס יוסף (פרשת שמעוני) עה"פ בני אהרן הנותרים, הביא מה ששמע מפ"ק של הגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל, בטעם הדבר דלא מהני תשובה על חטא דעבודה זרה, עפמש"כ קמאי דהא דמהני תשובה הוא מטעם עשה דוחה ל"ת, וכדאיתא ביומא (דף פ"ו:), גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, וכיון דקיי"ל אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש לכן גבי חטא דעבודה זרה שכביכול הרים יד כלפי מעלה בקדוש ונורא שמו יתברך, הו"ל כל"ת שבמקדש, ושוב אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולכן לא מהני תשובה על חטא דעבודה זרה.

ועד"ז ביאר מאמר הכתוב בתהלים (ק"א-ח) סמוכים לעד לעולם וגו' פדות שלח לעמו וגו' קדוש ונורא שמו, היינו סמוכים לעד לעולם מה שאנו דורשין סמוכין דכלאים בציצית דאמרינן עשה דוחה ל"ת, כדאיתא במסכת יבמות (דף ד'), ולכן פדות שלח לעמו היינו שמועיל תשובה, אבל קדוש ונורא שמו היינו אם פגם בשם השם וחטא בע"ז לא מהני תשובה דהו"ל בחינת קדוש דהוא כל"ת שבמקדש עיי"ש.

והא דאמרינן דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, איתא במסכת זבחים (דף צ"ז), תנו רבנן, כל אשר יגע, יכול אפילו שלא בלע ת"ל בבשרה עד שיבלע בבשרה, יקדש להיות כמוה הא כיצד אם פסולה היא תפסל ואם כשרה היא תאכל כחמור שבה [ופירש"י (פסחים דף מ"ה)] בשר חולין או שלמים שזמן אכילתו מרובה מחטאת ונגע בחטאת יקדש להיות כמוה, שאם פסולה היתה החטאת כגון פיגול או פסול אחר, תפסל אף זו שבלעה ממנה, ואם כשרה היא, החטאת מהניא

ובגליון ישראל סבא (גליון י"ב) האריך השפע חיים זצ"ל לפלפל בדברי הד"ח הנ"ל, וכתב וז"ל, הנה מש"כ דהטעם דלא יוכל לבכר את הפשוט משום דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה, נראה דכוונתו דמפרש דהך טעמא דאיתא במתניתין דמתנה על מה שכתוב בתורה, קאי גם על הרישא דמתניתין באומר דבכור לא יטול פי שנים, איברא דחזינא להרמ"ז דמפרש למתני' בדרך לא זו אף זו, דלא מיבעיא בבכור דקם ליה בלאו דלא יוכל לבכר, אלא אפילו הפשוט דלית ביה אפילו עשה מפורש דכתיב איש כי ימות ובן אין לו הא אם יש לו בן הוא יורש, אפי"ה אם אמר שלא יירש הו"ל מתנה על מה שכתוב בתורה.

וכן מצאתי במהרשש"ך דמפרש ג"כ עד"ז, הרי דלדידהו לא קאי הך סיומא שהתנה על מה שכתוב בתורה על רישא דבכור, אבל בנמוקי יוסף מפורש דגם על בכור קאי, שכתב וז"ל, מ"מ כיון שאמר בלא יירש או לא יטול משמע כמתנה על מה שכתוב בתורה כי התורה אמרה שיתן לבכור פי שנים ושינחיל את בניו.

והביא שם מחלוקת הרמב"ם עם הרמב"ן בספר המצוות, דדעת הרמב"ם (במ"ע רמ"ח) דלא יוכל לבכר הוא מדיני נחלות ואינו לאו רק התורה כתבה שאינו יכול להעביר, והרמב"ן (בלי"ת י"ב) טען עליו והאריך שהוא לאו ולשון מניעה ואיסור, וקרא כי את הבכור בן השנואה יכיר וגו' הוא מצות עשה, נמצא דיש כאן עשה ול"ת להעובר עליו, והביא מהספרי, לא יוכל לבכר מלמד שאינו רשאי לבכר, יכול לא יהיה רשאי לבכר ואם בכר יהיה מבוכר, תלמוד לומר לא יוכל לבכר הא אם בכר אינו מבוכר, כי כשלא אמר הכתוב לא יבכר ואמר לא יוכל לבכר, למד שאינו ראוי ושאינו יכול לדבר כן, וכן בכל המקומות שבא בהן בתורה לא יוכל לעשות, כולם לשון מניעה ואיסור הן, ומפני מניעתו שמנעתו התורה מעשות כן, דנו בו כמתנה על מה שכתוב בתורה שלא יתקיימו דבריו, ומ"מ עבר אמימרא דרחמנא.

והביא שם מש"כ המלבי"ם (פרשת תצא) להקשות על הרמב"ן, דלמ"ל לספרי למעט דאם עבר וביכרו אינו מבוכר, דזה ניחא לאב"י דס"ל במסכת תמורה (דף ד'), כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני, אבל לרבא דס"ל כל מילתא אי עביד לא מהני, למה כתב לא יוכל, הלא גם אם יכתוב לא יבכר נדע דלא מהני, ומזה הוכיח כשיטת הרמב"ם שזה אינו לאו, רק משפט ממשפטי הירושה עיי"ש.

והביא מה דמוכח בירושלמי בבבא בתרא (פ"ח-ה"ד) דהוה לאו ואיסור עיי"ש, ותבנא למסקנא דפלוגתא הרמב"ם והרמב"ן בפלוגתא הספרי והירושלמי, דהרמב"ם ס"ל כהספרי דרק דין ומשפט ונחלה הוא, והרמב"ן ס"ל כהירושלמי דהוה לאו ואיסור, והך מילתא גופא תליא במחלוקת אב"י ורבא באי עביד מהני או לא מהני, דלשיטת רבא דאי עביד לא מהני מוכרח דלא תבכר אינו לאו, משא"כ לאב"י דס"ל אי עביד מהני, שפיר יתכן לומר דלא תבכר לאו גמור הוא, ואיצטריך קרא דלא יבכר דאם עבר וביכר אינו מבוכר, כיון דבעלמא ס"ל אי עביד מהני וס"ד דה"ה גבי איסור לא יוכל לבכר עכ"ד השפע חיים זצ"ל.

וכתב (שער ל"ד) דזה אי שייך בדאורייתא לחלק בין לכתחלה ודיעבד תליא בפלוגתא אב"י ורבא במסכת תמורה (דף ד') אי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני או לא מהני, דרבא דס"ל דלא מהני משום דמה דאמרה תורה שלא לעשות אפילו בדיעבד לא מהני, לדידיה אה"נ דהיכא דאמרה תורה לעשות הוי לעיכובא דלא שייך לחלק בתורה בין לכתחלה ודיעבד, משא"כ אב"י דס"ל אי עביד מהני, דאעפ"י דהתורה אסרה מ"מ בדיעבד מהני, כמו כן שייך לומר במקום שאמרה תורה לעשות דיתכן דהו"ל רק לכתחלה ובדיעבד יצא בלא"ה. והוכיח כן מדברי הרשב"א בקידושין (ס"ז:) דהגמ' מיבעי לן מנלן דהיכא דאין קידושין תופסין אמרינן דהוולד ממזר, ומייתי מדכתיב ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר, לאחרים ולא לקרובים, מתקיף לה ר' אבא ואימא לאחר ולא לבן, ומשני בן בהדיא כתיב ביה לא יקח איש את אשת אחיו אחר למה לי שמע מינה לאחרים ולא לקרובים, ואימא אידי ואידי לבן הא לכתחלה והא דיעבד.

והקשה הרשב"א מאי פריך דהוי רק לכתחלה, הא כיון דלכתחלה אסור גם בדיעבד לא מהני, דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני עיי"ש שמתרץ דס"ד למילף מאלמנה לכה"ג, דבזה אי עביד מהני כרגלי קרא וכדדריש בסוגיא דתמורה שם, הרי דנחית להכי דאי נקטינן כרבא דאמר אי עביד לא מהני אין לחלק בין לכתחלה לדיעבד עיי"ש, ועיין בספר לקח טוב ריש כלל ה'.

ובספר דברי חיים בחידושים על הסדרות (פרשת ויחי), כתב ליישב קושית הראשונים, האיך העביר יעקב הבכורה מראובן ליוסף ליתן לו פי שנים, שנטלו בניו שני חלקים כשני השבטים (לפי שיטת הרמב"ן, משא"כ לפירש"י לא היה בכך נחלה פי שנים), והרי התורה הזהירה על כך בלא יוכל לבכר וגו'.

וכתב ליישב וז"ל, דהנה הטעם דלא יוכל לבכר את הפשוט דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה [כדאיתא במסכת בבא בתרא (דף קכ"ז:), האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים, איש פלוני בני (פשוט) לא יירש עם אחיו, לא אמר כלום, שהתנה על מה שכתוב בתורה עיי"ש], והנה ידוע דשמואל דקיי"ל כוותיה ס"ל בבבא מציעא (דף נ"א:) דאם אינו יודע דעקר לא מקרי מתנה על מה שכתוב בתורה כגון באונאה ושביעית עיי"ש.

ואיתא בבבא בתרא (ק"ט:) דמשרע"ה היה מסופק אם ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו או לא, והנה בודאי גם יעקב אבינו היה מסופק, דאחר כך גילה הקב"ה באמרו ונתתי לכם מורשה ירושה לכם מאבותיכם כמבואר בש"ס, ומשרע"ה היה מסופק גם בזה כאמרם בש"ס הנ"ל, והנה בכור אינו נוטל בראוי כבמוחזק, וא"כ אם ארץ ישראל אינו מוחזקת היה יכול ליתן ליוסף שני חלקים כר' יוחנן בן ברוקא דס"ל בב"ב (ק"ב:), דלמי שראוי ליורשו מותר ליתן שני חלקים יותר על האחים, רק לבכור אינו רשאי להעביר, וכיון דארץ ישראל אינה מוחזקת אינו נוטל הבכור בו שני חלקים דהוה ראוי והוה הבכור כשאר אחין והיה יעקב יכול ליתן ליוסף שני חלקים, ולכן דאפילו באמת גילה הקב"ה דארץ ישראל מוחזקת, מ"מ היה יעקב אבינו ליתן ליוסף שני חלקים, מכח דלא ידע דעקר וזה ברור עכ"ד.

אך התוס' (ד"ה מדעתיה) כתבו, דאין זה ק"ו גמור, דאטו מפני שצוה פעם אחד לבטל, יבטל לעולם פרו ורבו עיי"ש, אך י"ל דמרע"ה דדרש הק"ו סבר דקיים מצות פו"ר במה שהיה לו שני זכרים גרשום ואליעזר, אך זה תלוי בהא, דאיתא ביבמות (דף ס"ב), איתמר, היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר, ר' יוחנן אמר קיים פריה ורביה, ריש לקיש אמר לא קיים פריה ורביה, ריו"ח אמר קיים פריה ורביה דהא הוה ליה, ור"ל אמר לא קיים פריה ורביה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי עיי"ש, ומעתה לשיטת ריו"ח שפיר י"ל דכבר קיים מצוות פו"ר שהרי כבר נולדו לו שני בנים, משא"כ לר"ל דס"ל דאם היה לו בנים בגיותו ואח"כ נתגייר לא קיים מצוות פו"ר, שפיר י"ל דהיה צריך להחזיר את צפורה אשתו כדי להוליד עוד.

ואיתא (שם), ואזדו לטעמיהו, דאיתמר היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר, ריו"ח אמר אין לו בכור לנחלה דהא הוה ליה ראשית אונן, ור"ל אמר יש לו בכור לנחלה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וצריכא, דאי אשמעינן בההיא קמיתא, בההיא קאמר ריו"ח משום דמעיקרא נמי בני פריה ורביה נינהו, אבל לענין נחלה דלאו בני נחלה נינהו אימא מודי ליה לר"ל וכו'.

והקשו התוס' (ד"ה בני), מהא דאמרינן במסכת סנהדרין (דף נ"ט), כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסני לזה ולזה נאמרה, ופריך והרי פריה ורביה שנאמרה לבני נח דכתיב ואתם פרו ורבו, ונשנית בסני לך אמור להם שובו לכם לאהליכם, לישראל נאמרה ולא לבני נח, ומשני הווא לכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו, ולכן נשנית בסני ולא למצות פו"ר עיי"ש, ומשמע דב"נ לאו בני פו"ר נינהו, והאיך קאמר ריו"ח דב"נ בני פו"ר נינהו עכ"ק התוס' עיי"ש.

ותירץ בספר פרדס דוד (פ' נח), דלכאורה קשה ג"כ לדעת הסמ"ג (מובא במל"מ פ"י בה' מלכים) דס"ל דב"נ מצווים בפו"ר, הא מש"ס דסנהדרין מוכח דאינן מצווין, אך י"ל דלכאורה קשה מאי פריך והרי פו"ר דפשיטא ליה דב"נ אינן מצווין על פו"ר, משום דלא נמנה בהדי הו' מצות, מהא דאיתא במסכת סנהדרין (שם) אמר ריו"ח עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה, לנו מורשה ולא להם, ופריך וליחשבה גבי שבע מצות, ומשני למ"ד לנו מורשה ולא להם מיגזל קא גזיל ליה והוי בכלל גזל, ולמ"ד מאורסה דינו כנערה המאורסה והוי בכלל עריות עיי"ש.

ולפי"מ דאיתא במסכת יבמות (דף ס"ג), תניא, ר' אליעזר אומר כל מי שאין עוסק בפו"ר כאלו שופך דמים, שנאמר שופך דם האדם באדם דמו ישפך וכתיב בתריה ואתם פרו ורבו עיי"ש, וא"כ י"ל דבאמת ב"נ מצווה על מצות פו"ר, והא דלא חשיב לה בכלל ד' מצות, משום דהוא בכלל שפיכת דמים, כמו דמשני גבי עכו"ם שעוסק בתורה, ועכ"ל דהגמרא במסכת סנהדרין ל"ל הך דרשא ומשו"ה פריך דמדלא מני בהדי ד' מצוות משמע דאינן מצווים, אך במסכת יבמות דקאי לשיטת ריו"ח שפיר י"ל דב"נ מצווה על מצות פו"ר, והא דלא נמנה בכלל הו' מצות, משום דהוא בכלל רציחה הוא מדרשא דסמוכים הנ"ל עכ"ד.

היוצא לנו מזה דריו"ח ס"ל דדרשינן סמוכין, ולכן ס"ל דב"נ מצווה אפו"ר, והא דלא חשבינהו למצוה לחודיה, משום דנכלל

ולפי"ז יבואר דברי המדרש, דהנה המדרש מקשה מה ראה קרח לחלוק על משה, דאהרן אינו ראוי להיות כהן משום חטא העגל, הלא יש לו אמתלא דלכן עשה העגל להורות דמהני תשובה, דאי"ל דעל חטא דע"ז לא מהני תשובה משום דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, דילפינן לה מדכתיב יקדש ולא אמרינן עשה דוחה ל"ת, דלכאורה י"ל דעשה דוחה ל"ת אף בל"ת שבמקדש, והטעם דלא אמרינן גבי קדשים פסולים עשה דוחה ל"ת, משום דאפשר לקיים שניהם על ידי שיוסיף ממין ההיתר, ואי"ל כיון דאין מבטלין איסור לכתחילה, ואף אם בטלו בדיעבד איסור, דבדאורייתא אין לחלק בין לכתחילה ודיעבד, ולכן אי אפשר לקיים שניהם, ושפיר מוכח דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולא מהני תשובה על חטא דע"ז, דו"א דהלא אי ס"ל דמחלקין בין לכתחילה ודיעבד, שפיר אפשר לקיים שניהם.

ולכן התחכם קרח ולקח עמו את בני ראובן, שעירערו על מה שיעקב נטל הבכורה מראובן, דהאין העביר הבכורה הא איכא לאו דלא יוכל לבכר, ועכ"ל דזה אינו לאו גמור, ומינה דס"ל אי עבד לא מהני, ולפי"ז לא מחלקין בין לכתחילה ודיעבד, ולפי"ז ליכא למימר דלכן לא אמרינן עשה דוחה ל"ת משום דאפשר לקיי"ש ע"י שיוסיף עליהם, דהלא אין מבטלין איסור לכתחילה ואף בדיעבד אין מבטלין, וע"כ דלכן לא אמרינן עשה דוחה ל"ת משום דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולפי"ז לא מהני תשובה על חטא דע"ז, וליכא שום אמתלא לאהרן על מה שעשה העגל, ולכן יצא לחלוק על משה רבינו ע"ה ודו"ק.

ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה': וצריך ביאור אמאי כתיב ויקהלו על משה ועל אהרן, ואמאי לא כתיב ויקהלו על משה ואהרן.

והנבס"ד, עפ"מש"כ השפע חיים זצ"ל (גליין ישראל סבא גליין צ"ח), הטעם דקרח בא לחלוק על משה, לפי שפירש מן האשה וביטל עצמו מפו"ר, וכטענתה של מרים נגדו כמבואר ברש"י עה"ת פרשת בהעלותך (פרשה י"ב א) עה"פ ותדבר מרים ואהרן במשה, ואיתא במסכת יבמות (דף ס"ד), דכל שאינו עוסק בפו"ר גורם לשכינה שתסתלק מירשאל, ולזה רמזו בדבריהם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', היינו שמשרים שכינה בישראל על ידי פו"ר, ומדוע תתנשאו על קהל ה' כשאתם לא קיימתם מצוה זו בכך ובת עכ"ד.

אך הרי איתא במסכת שבת (דף פ"ז), שלשה דברים עשה משה מדעתו, והסכים הקב"ה עמו, הוסיף יום אחד מדעתו, ופירש מן האשה (לגמרי לאחר מתן תורה מיד מפירש עם חביו שוב לא חזר לתשמיש), ושבר את הלוחות וכו', ופירש מן האשה מאי דריש, נשא קל וחומר בעצמו, אמר, ומה ישראל שלא דיברה שכינה עמהן אלא שעה אחת וקבע להן זמן (אימתי ידבר עמהם), אמרה תורה והיו נכונים ליום השלישי וגו' אל תגשו אל אשה, אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי ואינו קובע לי זמן (לדבורו שאוכל לפרוש קודם לכן), על אחת כמה וכמה וכו' עיי"ש.

בכלל שפיכת דמים, ור"ל ס"ל דלא דרשינן סמוכין ופז"ר לא נכלל בכלל שפיכת דמים, ואי אמרינן דב"נ מצווה על פז"ר הו"ל למימני לחודיה, וע"כ דב"נ אינו מצווה על פז"ר.

והבאנו מש"כ המפרשים, דקרא ערער על כהונתו של אהרן דאינו הגון לאיצטלא זו כיון שעשה העגל שוב אין ראוי לשמש בכהונה, כמו שאמרו חז"ל במסכת ע"ז (דף נ"ב:) ובמסכת מנחות (דף ק"ט), דכהנים שמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש שבירושלים ואין צריך לומר לדבר אחר, וכתב רש"י ז"ל, כהנים ששימשו לעבודת כוכבים אצ"ל שלא ישמשו עוד למקדש כדכתיב ביחזקאל (פרשה מ"ד) יען אשר ישרתו אותם לפני גלוליהם וגו' וכתיב בתריה לא יגשו אלי לכהן לי וכו' עיי"ש, ולכן אין אהרן ראוי לשרת בכהונה עכ"ד.

ובספר זכרון יעקב (בפרשתן) כתב לתרץ, דאיתא במסכת ע"ז (דף ד:), לא חטאו ישראל אלא כדי להורות תשובה (גבורים ושליטים ביערם היו ולא היה ראוי להתגבר יצרם עליהם, אלא גזירת מלך היתה לשלוט בהם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני אומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה) עיי"ש.

ולכאורה יש להביא ראיה דתשובה מהני על השלש עבירות החמורות, דבספר ערבי נחל (דרוש ב' לפסח אות ד') כתב הטעם דיצאו בני ישראל ממצרים קודם שנשלמו הד' מאות שנים שנגזר עליהם, לפי"מ דאיתא במסכת סנהדרין (דף צ"ח), א"ר אלכסנדר, ריב"ל רמי כתיב בעתה (הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה) וכתיב אחישנה, זכו אחישנה לא זכו בעתה, רצ"ל כשיזכו מעשיהם ויעשו תשובה תבוא הגאולה קודם העת, משא"כ אם לא יזכו ח"ו, הגאולה מתאחרת עד עת הקבוע, וככה היה גם בגלות מצרים דמיד בשעת הגזירה היה שני זמנים לגאולה, זמן שהוא בעתה בארבע מאות שנים, וזמן בבחינת אחישנה אם יעשו תשובה.

אלא לפי שזכו ישראל ועשו תשובה כמבואר במד"ר פרשת שמות (פרשה א-י"ז) בפסוק וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים, רבנן אמרי וירא אלקים שעשו תשובה הבינונים וגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה, וידע אלקים שאפילו אחד בחבירו לא היה יודע אלא הקב"ה לבדו, וזה מכוון את לבו וזה מכוון לבו ועושין תשובה עיי"ש, ולכן זכו ונתקיים בהם אחישנה ונגאלו קודם העת הקבוע עיי"ש, הרי דתשובה מהני על חטא דע"ז.

אך הרי י"ל דקושי השעבוד השלים הזמן, כדאיתא במד"ר פרשת בא (פרשה ט"ו-א), אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים, ארבע מאות שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו, אמר להם כבר שלמו שנאמר (שה"ש ב"י-א) הנה הסתיו עבר, ופי' ביפה תואר (ספ) דקושי השעבוד הדומה לסתיו השלים הגלות עיי"ש.

אך איתא במסכת שבת (דף י'), אמר ר' חמא בן גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שהרי בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים עיי"ש, וכתבו

התוס' (ד"ה ה"א), ואע"ג דבלא"ה נגזר דכתיב ועבדום וענו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה עכ"ד, הרי דקושי השעבוד הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, ולפי"ז ליכא למימר דקושי השעבוד השלים הזמן, אך אם נאמר דהשבטים צדקו במה שמכרו את יוסף, א"כ שוב נמצא דקושי השעבוד היה שלא כדין, ושפיר י"ל דהשלים הזמן.

והנה כתבו המפ' דמה שנחלקו שבטי י-ה על יוסף ויקנאו בו אחיו על שעשה לו אביו כתונת פסים, דלא עלתה על דעתם לחלוק עליו על שתי סלעים כלי מילת שעשה לו יעקב, חס מלהזכיר, אלא כיון שעד שלא נבנה המשכן היתה עבודה בבכורות ויעקב זכה בבכורה כשקנאה מעשיו, ומסר יעקב את הבכורה ליוסף ועל כן הלבישו כתונת פסים שהם בגדי כהונה, וכן איתא בידי משה על המדרש בראשית רבה (פרשה פ"ד-ט"ז) בשם הוזוה"ק שיוסף לבש ד' בגדים כנגד ד' בגדי כהונה עיי"ש, ולכן הרע לשבטים על שנבחר יוסף לעמוד לשרת לפני ה' מדין בכור שהרי לא היה לו משפט הבכורה, ומה"ט נחלקו עליו.

ולכאורה הרי שפיר עביד יעקב ליתן הבכורה ליוסף, דכיון שירד ראובן מאותה איצטלא כדכתיב בפרשת ויחי (פרשה מ"ט-ד) פחו כמים אל תותר וכתיב בדברי הימים א' (פרשה ה-א) ובחללו יצועי אביו ניתנה בכורתו לבני יוסף וגו', היה בדין לעטר את יוסף במעלת הבכורה שהרי היה בכור לאמו רחל שהיתה עקרת הבית.

ואיתא במסכת שבת (דף נ"ה:), אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל האומר ראובן חטא (במעשה בלהה) אינו אלא טועה, שנאמר (במא' קרא) ויהיו בני יעקב שנים עשר, מלמד שכולן שקולין כאחת, אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, מלמד שבלבל מצעו של אביו ומעלה עליו הכתוב כאלו שכב עמה, תניא, ר"ש בן אלעזר אומר, מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו וכו', אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, עלבון אמו תבע, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, עמד ובלבל את מצעה וכו' עיי"ש.

וכתב בספר פרשת דרכים (דרוש א'), דבאמת לא חטא ראובן, דכיון דבלהה היתה פילגש יעקב, והרי הוא כאנוסת ומפותת אביו דשריא עיי"ש, אך במסכת יבמות (דף צ"ז). במתני' פליגי בה ר' יהודה ורבנן, דלרבנן נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו, ור"י פליג ואוסר, ואיתא בגמ' אמר רב גידל אמר רב מאי טעמא דר"י, דכתיב לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו, כנף שראה אביו לא יגלה, וממאי דבאנוסה כתיב, דכתיב מעילויה דקרא ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף וכו' עיי"ש, ונמצא דהא אי ראובן חטא במעשה בלהה תליא אי דרשינן סמוכין עיי"ש בפרשת דרכים [ועיין בהגהת יעב"ץ ויפה עינים במסכת יבמות (דף ד.) שצינו לירושלמי דס"ל דמאן דדריש סמוכין דריש בכל התורה, ומאן דלא דריש לא דריש בכל התורה עיי"ש, ועיין במסכת שבת (דף כ"ה:) ובמסכת מנחות (דף מ.) דב"ש פוטרין סדין בציצית דלי"ל עשה דוחה ל"ת דלא דרשי סמיכות דכלאים בציצית עיי"ש].

ובספר סמיכת חכמים בסמיכות מסכת סוטה למסכת קידושין (דף פ"ו. מדרש"ס) כתב, דבר זה אי מהני תשובה על חטא דעבודה זרה במחלוקת שנויה, דאמרינן תשב אנוש עד דכא, דכ"א נוטריקון דם כופר אשת איש, והיינו ע"ז גילוי עריות שפיכות דמים, חד אמר עד ולא עד בכלל ועל אלו הג' עבירות לא מהני תשובה, וחד אמר עד ועד בכלל ואכל מילי מהני תשובה אף על אלו השלש עבירות, ופלוגתא זו תליא בפלוגתא אחרת, דלפי דעת הגמ' במסכת פסחים (דף נ"ד.) תשובה נבראת קודם שנברא העולם, שהיא אחד משבעה שנבראו קודם שנברא העולם, ולדעת כמה מדרשים תשובה נבראת ביום הראשון לבריאה, ונרמז בקרא ורוח אלקים מרחפת על פני המים בזכות תשובה שנמשלה למים, ולכמה דעות נרמז בבריאת האורה זו תשובה.

והנפקא מינה בין אלו השני דעות כתבו המפ', דאי אמרינן תשובה קדמה לבריאת העולם, אז התשובה מהני על כל העבירות שבעולם אף על אלו השלשה, דאין שייך להגביל שום ענין לומר דעל דבר זה מהני ועל דבר זה לא מהני, כיון דלא היה שום דבר בעולם אז, ואין לתפוס שום מקום וגבול, ובריה בפני עצמה היתה התשובה על כל מה שיברא, אבל אי תשובה נברא ביום הראשון שאז הכל נברא כדדרשינן את השמים ואת הארץ לרבות תולדותיהם, ואז שייך להגביל ולומר על דבר זה מהני ועל דבר זה לא מהני עכ"ד.

אך הא מילתא דתשובה קדמה לעולם תליא בפלוגתא, דאיתא במדרש רבה בראשית (פרשה א-ד), ששה דברים קדמו לעולם וכו', ר' אבהו ברבי זעירא אמר אף התשובה שנאמר בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל, ומאותה שעה תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם עיי"ש, וכתב ביפה תואר (שם סי' ה') ד"ה אף התשובה, דפליגי אי דרשינן סמוכין, דהת"ק לא דריש סמוכין ותשב אנוש עד דכא אינו דבוק עם בטרם הרים ילדו, ולכן לא מני דגם תשובה קדמה לבריאת העולם, ור' אבהו בר"ז ס"ל דדרשינן סמוכין וכתוב בטרם הרים ילדו וכו' תשב אנוש עד דכא שמע מינה דתשובה קודמת לבריאת העולם עכ"ד.

ואיתא בירושלמי מסכת שקלים (דף י.) אין מושחין כהנים למלכים שנאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, מה כתיב בתריה לא יהיה לכהנים הלויים חלק ונחלה וגו' עיי"ש, משו"ה לא היה משה כהן כדי להיות מלך, דאי היה כהן שוב לא היה יכול להיות מלך, אמנם זה תליא אי דרשינן סמוכין או לא, דאי דרשינן סמוכין שמע מינה דאין מושחין כהנים למלכים, אבל אי לא דרשינן סמוכין לא שייך זה.

ובזה יבואר, אם לקחת אתה מלכות, והלא אין מושחין כהנים למלכים, וע"כ דס"ל דלא דרשינן סמוכין, ולפי"ז לא מהני תשובה על חטא דע"ז, ומעתה ליכא אמתלא לאהרן שלא עשה העגל אלא כדי להורות תשובה, ומעתה לא היה לך לברר לאהרן כהונה ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

ולכן כאשר רצה קרח לערער על כהונת אהרן באומרו דאינו ראוי להיות כהן כיון שעשה העגל, אך ע"ז י"ל דלא נחשב לחטא כיון שלא עשאו אלא כדי להורות תשובה, נתחכם וטען על משה שלא קיים מצוות פו"ר ובכך גרם שהשכינה תסתלק מישראל, אך תשובתו בצידו ע"י שיאמרו לו דיצא ידי חובת מצוות פו"ר בבניו שנולדו לו במדין, דאע"ג דנולדו לו קודם מ"ת עכ"ז כבר יצא מצוות פו"ר, דגם בני נח המה בכלל פו"ר, והא דלא נמנה במצוות ב"נ, משום דכבר נכללו בשפיכות דמי כדילפינן מסמיכות.

ומעתה יטען קרח, כיון דדרשינן סמוכין, א"כ חטא ראובן במעשה בלהה, ושפיר עשה יעקב במה שנטל הבכורה מראובן ונתנה ליוסף, ולפי"ז איכא חטא דמכירת יוסף, ואי"ל דיצאו משום דקושי השעבוד השלים הזמן, וע"כ דיצאו משום שעשו תשובה, ומעתה כבר מוכח דתשובה מהני על חטא דע"ז, מעתה יוכל לטעון על אהרן דאינו ראוי להיות כהן כיון שעשה העגל, דאין לו אמתלא דלא עשאו אלא כדי להורות דתשובה מהני על חטא דע"ז, דכבר ידעינן זאת מהא דיצאו ממצרים קודם הזמן, ולזה הקהיל על משה ועל אהרן, דמכח מה שערער על משה, בא לגלגל טענתו על מה שאהרן נתמנה לשמש בכהונה ודו"ק.

ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה': ופירש"י אם לקחת אתה מלכות לא היה לך לברר לאחריך כהונה, וצ"ב דהיאך תלוי זה בזה.

והנבס"ד, דהבאנו מש"כ המפרשים, דקרח ערער על כהונתו של אהרן דאינו הגון לאיצטלא זו כיון שעשה העגל שוב אין ראוי לשמש בכהונה, כמו שאמרו חז"ל במסכת ע"ז (דף נ"ב:) ובמסכת מנחות (דף ק"ט), דכהנים שמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש שבירושלים ואין צריך לומר לדבר אחר, וכתב רש"י, לכהנים ששימשו לעבודת כוכבים אצ"ל שלא ישמשו עוד למקדש כדכתיב ביהזקאל (פרשה מ"ד) יען אשר ישרתו אותם לפני גלוליהם וגו' וכתב בתריה לא יגשו אלי לכהן לי וכו' עיי"ש, ולכן אין אהרן ראוי לשרת בכהונה עכ"ד.

ובספר זכרון יעקב (בפרשתן) כתב לתרץ, דאיתא במסכת ע"ז (דף ד'), לא חטאו ישראל אלא כדי להורות תשובה (גבורים ושלישים ביצורם היו ולא היה ראוי להתגבר יצורם עליהם, אלא גזירת מלך היתה לשלוט בהם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני אומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה) עיי"ש.

אך כבר דנו המפ' אם תשובה מועיל לע"ז, דאי ס"ל דתשובה מהני אף לע"ז שפיר י"ל דלכן חטאו בע"ז כדי שנדע דתשובה מהני, משא"כ אי ס"ל דעל חטא דע"ז לא מהני תשובה, אין להם אמתלא לומר דלכן חטאו כדי להורות תשובה, דהא על חטא דע"ז לא מהני תשובה.